

Навчальна програма
«ОСНОВИ МЕДІГРАМОТНОСТІ»
для учнів 1 – 4 класів

195 годин

Розробники:

Куценко Олена Віл'єнівна, кінознавець, кінопедагог, віце-президент Асоціації діячів кіноосвіти і медіапедагогіки України, науковий координатор Всеукраїнського експерименту з впровадження медіаосвіти по Автономній Республіці Крим.

Гейкина Наталя Юріївна, вчитель початкових класів гімназії № 9 Сімферопольської міської ради Автономної Республіці Крим, керівник медіалабораторії початкових класів гімназії.

Сальме Дінара Іскендеровна, вчитель інформатики Бахчисарайського НВК «Школа-гімназія» Бахчисарайської райгосадміністрації Автономної Республіці Крим.

Для використання в навчальному процесі загальноосвітніх шкіл.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Інформаційний бум останніх двох десятиліть є одним з найважливіших чинників у формуванні особових характеристик, серед яких чималу роль грають естетичні уявлення і цінності. Ми занурені в медіанасичений простір, що стає відтепер новим середовищем проживання. Засоби масової комунікації проникли у всі сфери життя, стали основним засобом виробництва сучасної культури, а не тільки передавальним механізмом. Вони використовують майже всі канали сприйняття, грають величезну роль в житті людини, в культурному обміні між людьми, у вихованні і навчанні підростаючого покоління, а також в процесах управління і інших областях соціальної сфери.

Ми живемо сьогодні за часів певних культурних змін. В багатьох постсоціалістичних країнах відбувся перехід до нових форм трудових відносин, місця мешкання і соціального життя, які порушили існуючий традиційний устрій, змінили уявлення про глобальне і локальне. Більшість молодих людей росте сьогодні в багатонаціональному, мультикультурному суспільстві, де співіснують різні поняття моральних і культурних цінностей. До того ж, стрімкий розвиток медійних технологій, комерціалізація і глобалізація медійного ринку, розшарування масової аудиторії і зростання інтерактивності, істотно змінили повсякденний соціальний досвід дітей. В такому контексті важко представити більш імперативний засіб для їх виховання ніж медіаосвіта, яка будується на вивченні засобів масової комунікації, що істотно впливають на засвоєння людьми всіх віків широкого спектру соціальних норм і на формування ціннісних орієнтацій особистості. Кіно, відео, телебачення, Інтернет пропонують самі різні норми і стандарти життя. І великі групи, і конкретні люди далеко не завжди в змозі тверезо оцінити можливості їх реалізації, що є в суспільстві, у конкретних людей. В результаті масово формуються потреби, які слабко або зовсім не співвідносяться з можливостями їх задоволення. Це веде як до позитивних наслідків (зростанню життєвої активності), так і до негативних (активність може набувати антисоціального характеру).

Кажучи про вплив медіа на людину слід, першочергово, наголосити на їх інформаційній і просвітницькій ролі, завдяки яким не тільки «розсовуються стіни квартир до меж планети», але і отримуються дуже різноманітні, суперечливі, несистематизовані відомості про типи поведінки людей і спосіб життя в різних соціальних верствах, регіонах, країнах. Засоби передачі інформації створюють умови для розвитку людини, оволодіння широким колом інформації, але в той же час вони формують слухача, глядача, тобто споживача. Чи стане він активним суб'єктом культури – залежить від багатьох додаткових умов:

- підготовленості людини до взаємодії з різними типами медіа (в наших школах його намагаються готувати лише як читача);
- включення медіа в його реальну життєдіяльність;
- вплив сім'ї.

От чому в сучасних умовах така велика роль медіаосвіти, яка сьогодні вже вийшла на ключові позиції в системі навчання в багатьох країнах світу, і з 90-х років поступово «обживається» і в Україні.

Медіаосвіта – це безупинний навчальний процес, який повинний починатися з раннього віку.

Робота з медіаосвіти школярів молодших класів полягає в тому, щоб навчити їх жити в суспільстві, де велике значення має інформація. Дитина, що вступає до життя, повинна не тільки знати, як одержати таку інформацію, але й уміти правильно до неї ставитись, а це значить, повноцінно її сприймати, адекватно оцінювати, розуміти закладені в ній значення (як відкриті, так і приховані), уміти вибирати потрібну їй інформацію. Крім того, школярів треба хоча б елементарно готувати до створення такої інформації. Отже процес медіаосвіти допоможе сформувати в школярів медіакультуру, аналогічно тому, як вчителі формують їх читацьку, музичну культуру і т.д.

Медіакультура молодших школярів – це одна із сторін художнього, емоційно-інтелектуального розвитку дитини, регулююча його взаємодію із засобами масової інформації і комунікації. Медіакультура включає навички сприйняття екранних творів (екранних медіатекстів), а також аудійних або візуальних; уміння оцінювати їх на основі знань про виразні засоби і мову аудіовізуальних мистецтв, їх етично-естетичної цінності; а також висловлювати свої відчуття і враження через власну творчу діяльність за допомогою цих засобів. А процес формування медіакультури передбачить розвиток смаків, інтересів і потреб дітей в області кіно, телебачення, відео, фотографії і інших медіатекстів.

Залучення молодших школярів до сучасної культури неможливе без їх знайомства з медіа. Знайомство дітей з цим пластом сучасної культури відбувається частіше за все стихійно, ще в дошкільному віці, саме унаслідок всепроникної природи масово поширених медіа. Телебачення, кіно, радіо, фотографія – з цим дитина зустрічається буквально з народження.

В Австрії, наприклад, курс медіавиховання починається з 5-ти років. Через гру діти учаться розуміти телебачення і кінематограф, рекламу, комп'ютерні мережі, їхню мову і специфіку, як вони створюються і як вони сприймаються аудиторією, як впливають на людину. У цьому віці можна формувати і естетичний смак і емоційну культуру через можливості каналів масової комунікації. Широка образно-творча діяльність у сполученні зі грою розвиває в дітей процес мовлення, логічне мислення і фантазію, стимулює креативний підхід до сприйняття навколишнього світу.

Освоєння медіакультури дає найбагатші можливості не тільки для естетичного розвитку особистості, але і для більш інтенсивного набору знань по всіх шкільних предметах і освоєння специфічних навичок роботи з інформацією. А обоє цих фактів, у свою чергу, ведуть до посилення міжпредметної інтеграції і створенню з мозаїки окремих предметів не дрібної, розрізненої, але єдиної картини світу. А посеред всіх медіа найважливішими для цього віку є екранні мистецтва, які стали невід'ємною частиною нашого життя. Вони володіють великою силою емоційного, етичного та естетичного впливу на підростаюче покоління. Вони не тільки є для них засобом проведення

часу, але і формують особистість. Саме тому їх можна використовувати як ефективний засіб виховання і навчання, особливо в початковій школі.

Враховуючи той факт, що діти молодшого шкільного віку сприймають мир наївно-реалістично, і в першу чергу стосовно екранних мистецтв, навчання їх екранної письменності є чи найважливішим. Аудіовізуальні засоби масової комунікації мають тісні стосунки з живописом, літературою, музикою. Тому й дають неймовірний по силі дії і дуже своєрідний ефект – вони формують довгострокову пам'ять, яка є основою для знань, умінь і навичок.

Уроки аудіовізуальної письменності необхідно включати в програму загальноосвітньої школи вже з перших класів, як і математику, граматику і інші предмети. Аудіовізуальні мистецтва, в тому числі анімаційне кіно, особливо для молодшого віку, мають величезний вплив на розвиток особистості. Робота з цією сферою може стати приводом для перебудови всієї системи спілкування, якщо вибрати правильну педагогічну позицію.

Отже, актуальність даного курсу полягає в необхідності формування у дітей нових форм пізнання, розвитку і вдосконалення їх мислення, корекції естетичного сприйняття, сприянні реалізації творчого потенціалу, освоєнню нових форм взаємодії з світом, ціннісного орієнтування.

Мета медіаосвіти: оптимізація убудованості віртуального світу в повсякденні практики дитини без шкоди її здоров'ю і розвитку та із забезпеченням збалансованого розвивального індивідуального і соціального ефекту.

Для досягнення цих цілей визначаються наступні **задачі**:

- освоєння виразних засобів екрану та розгляд екранних мистецтв в контексті інших мас-медіаї;
- виопрацювання навичок з аналізу, обговорення фотографій, анімаційних, художніх, документальних фільмів; телепередач;
- сприяння розвитку тих психічних новоутворень (когнітивних, емоційно-вольових, соціальних), що убезпечують від негативного впливу медіапродукції та створюють профілактичний ефект щодо ризиків медіа, характерних для наступного вікового періоду;
- знайомство з сучасними медіатехнологіями – Інтернет, мультимедійні презентації, тощо;
- спільна творча діяльність;
- розширення глядацького досвіду;
- розвиток емоційної та інтелектуальної сфери ;
- формування уміння пояснити концептуальне значення витвору будь-якого мистецтва за допомогою «перекладу» і викладу цієї концепції на мові медіа;
- забезпечення балансу віртуальних і територіальних практик дитини, необхідних для гармонійного розвитку і здоров'я; профілактика надмірного захоплення медіа, що веде до формування медіа залежностей; протистояння гіподинамії і тотальній віртуалізації комунікативних та ігрових практик дитини;

- допомогти засвоїти позиції активного користувача (замість пасивного споживача) і творця інформаційного простору, носія і творця локальної та глобальної медіакультури;

В процесі вивчення даного курсу, школярі мають засвоїти наступні знання про:

- історію медіа;
- види і жанри фотографій, анімаційних, художніх і документальних фільмів, телепередач, реклами;
- виразні засоби екрану й їх вплив на наші емоції, на формування сприйняття різних медіатекстів;
- відмінність між фільмом і літературним твором, живописом, фотографією;
- сучасні електронні інформаційні мережі – Інтернет, мультимедіа, тощо;
- медійні професії;

вміти:

- аналізувати екранні твори;
- працювати в колективі;
- активно дивитися і слухати;
- виражати свої емоції;
- розрізняти реальний і віртуальний світ, навчитись уникати маніпулятивної дії реклами й інформації завдяки отриманим знанням;
- зображати візуальний образ по його словесному опису;
- підбирати музичний супровід до відеозображення;
- створювати нескладні аудіовізуальні твори різними техніками;
- користуватися медійним обладнанням (фотоапарат, відеокамера, комп'ютер, мобільний телефон) для виконання навчальних і практичних завдань;
- використовувати різні медіа для навчання, для отримання інформації, для розваг, для творчості;
- працювати з комп'ютерними програмами для створення авторських завдань;

Програма з основ медіаграмотності для початкової школи «Основи медіаграмотності» для учнів 1-4 класів побудована на вимогах, які прописані в «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні»:

- програма психологічно обґрунтована – поступове розкриття матеріалів програми відповідає віковим особливостям навчання школярів молодших класів;
- програма сприяє поширенню інтеграції медіаосвітніх технологій і практик в навчальні курси з різних шкільних предметів, як варіативній, так й інваріативній складових програми початкової школи;
- програма активізує зацікавленість до медіаторчості молодших школярів через позакласну роботу: гурткову роботу в школі й відвідування фото-, відео-, анімаційних студій в закладах позашкільної роботи, інших позакласних форм учнівської творчості медіаосвітнього спрямування;

- матеріал програми побудована на інноваційних підходах в освіті: інтерактивні методи навчання, групові й індивідуальні завдання, ігрові форми роботи, з залученням сучасної медійної техніки, екскурсії.

Програма складається з наступних частин:

- пояснювальна записка;
- зміст тем з погодинним розподілом на кожну тему і переліком знань, вмінь;
- критерії оцінювання знань і вмінь;
- рекомендована література;
- рекомендована фільмографія до курсу.

Всі матеріали курсу, його тематика й методи, на основі яких вони будуть впроваджуватися, будуть спиратися на наступні головні загальні принципи:

- *принцип посиленої рухової активності*: на медіаосвітніх заняттях передбачено чергування моторики різного рівня, зокрема пересування дітей в межах класу (обмін місця знаходження підгруп, перехід з групи в групу тощо.), переміщення предметів, а також вихід на живу природу і різні екскурсії для розуміння особливостей їх медійного відображення, підготовка завдань (з урахуванням техніки безпеки), дрібної моторики, наприклад, при виготовленні пластилінових зразків, роботі з сипучими матеріалами для анімації, тощо;
- *принцип ресурсної передачі знань*: активізація знань, які дитина вже має на початок навчання (отримала із неформальної стихійної медіаосвіти); через бесіду, ігрові форми опитування, педагог визначає неповноту (дефіцит) знань, бачить помилки і визначає напрям розвитку, відповідно активізує потребу в знанні (створює виклик, який мотивує дітей); спираючись на відому дітям інформацію додає потрібну їм для виконання практичних дій, інформацію; активізує школярів на пошук необхідної, але ще невідомої для них інформації;
- *принцип комунікативної пропедевтики*: на медіаосвітніх заняттях діти включаються в конструктивну міжособисту комунікацію у відповідності до вікових особливостей і ситуації в конкретному дитячому колективі. Живе неформалізоване спілкування може загострювати приховані конфліктні стосунки між окремими дітьми або підгрупами, що пов'язано з їхніми різними медіауподобаннями. Програма буде спрямовуватись на отримання дітьми спільного досвіду командної роботи, що дає можливість об'єднати різні здібності дітей, враховуючи існуючі стосунки, що буде сприяти формуванню відповідальності, вмінню працювати в команді, дружнім стосункам в групі. Це дасть гарантію, що до відсутності знущань групи над інаковими дітьми, загострення цькування; системної профілактики булінгу;
- *принцип гнучкого і розмаїтого змістового наповнення занять*: гнучке пристосування до потреб дітей, їх захоплень, моди, актуальної медіаситуації. Створення можливості дітям вільно обговорити свої медіапрактики між собою і з дорослим (демонстрація конструктивних способів комунікації);
- *принцип циклічності програм і врахування сенситивних періодів*: підбір медіаматеріалу для занять буде визначатися віковими особливостями

дітей, що зробить їх особливо чутливими до певної тематики. Заняття будуть будуватися на основі циклічності подачі матеріалів курсу: повторення занять, спрямованих на формування новоутворень в наступному класі (віковому періоді) для закріплення і підсилення ефекту. Закріплення досягнень попереднього циклу буде відбуватись на іншому.

Програма курсу складається з наступних основних блоків: фотографія, кіно (анімаційне, кіноказка, документальне), телебачення, реклама, комп'ютерна грамотність (Інтернет, мультимедійні презентації) і розрахована на 5 років навчання – одне заняття в тиждень, при умовах викладання курсу в межах варіативної складової як, наприклад, гурток, або факультатив.

Подача матеріалу кожного з блоків відбувається на підставі 6-ти ключових аспектів викладання медіаосвіти, що були запропоновані видатними британськими педагогами К.Безелгет, Е.Хартом і Дж.Баукером:

- **«агенція медіа»** (agency) - знайомство з інституціями, де створюються різноманітні медіатексти – кіностудії, телеканали, радіостудії, редакції друкованих медіа, Інтернет портали, рекламні агенції; різноманітні професії та ролі людей, що задіяні в процесі виробництва медіапродукції;
- **«категорія медіа»** (category) - вивчення типології – видів і жанрів медіа/медіатекстів – фотографії, кіномистецтво, телебачення, реклама;
- **«мова медіа»** (language) - мова кіно, знання про те, як створюються фотографії, анімаційні, ігрові, документальні фільми, телепрограми, рекламна продукція, мультимедійні презентації, інтернет сайти; як за допомогою художньо-творчих засобів можна передавати деякі меседжі для медіаспоживачів);
- **«медіатехнології»** (technology) - вивчення засобів/технологій створення різних медіатекстів – сценарні технології, операторська майстерність, прийоми монтажної побудови фільму, телепередачі, рекламного ролику, Інтернет продукції, основи фотографії ;
- **«аудиторія медіа»** (audience), - навчання сприйняттю художніх медіатворів, формування емоційної сфери глядача, підготовка обізнаного медіакористувача;
- **«сприйняття зображення/репрезентація медіа»** (representation) - стереотипізація художніх текстів для виявлення авторського стилю, порівняння медіапродукції, аналіз та критика медіатекстів і конструювання презентацій з результатами творчих робіт.

Ці аспекти дозволяють подавати теми навчальної програми в системі, що робить процес навчання логічним й послідовним і сприяє рівномірному акумулюванню знань, вмінь та навичок у учнів. Згідно з аспектами йде послідовна поетапність подачі матеріалів курсу: сприйняття візуальної інформації, розуміння її видів і жанрів, специфіку її подачі в різних засобах комунікації; знайомство з мовою різних медій і навчання їх критичному сприйняттю, осмисленню і аналізу технологій, що лежать в основі функціонування різних медіатекстів; розвиток емоційної сфери, художніх смаків, розширення кругозору й перевід знань і навичок в площину вмінь – креативна творчість і самовираження через використання сучасної медіатехніки: створення колажів, фотофільмів, мультфільмів, зйомка і монтаж

відеосюжетів, рекламних матеріалів, мультимедійних презентацій, Інтернет-сайтів, тощо. Дуже важлива частина роботи буде присвячена участі школярів в різноманітних конкурсах, виставках, фестивалях.

Молодші школярі дуже допитливі, рухомі, емоційні, люблять фантазувати. Робота з ними повинна будуватися, в першу чергу, на основі емоційного освоєння творів екрану і іншої медійної продукції, формування навиків виразу свого настрою, враження від знайомства з медіатекстами, особливо художньої спрямованості: анімація, фільм-казка, документальні фільми. Основні форми роботи на цьому етапі – бесіда, творчі завдання, рухомі й творчі ігри, екскурсії.

У процесі навчання дітям даються найперші уявлення про можливості різних видів мистецтва: читання казки – порівняння її із фільмом – створення авторського візуального образу літературного твору. Дуже важливо вже на цьому етапі почати знайомство дітей з основними елементами кіномови й художньо-образними засобами екранних творів – колір, звук, музика, які створюють певний настрій, допомагають здійснити авторську ідею, характеризують героїв. Необхідно звертати увагу на пластичне, світлове і колористичне рішення фільму, телепередачі; міміку, жести, пластику героя як спосіб створення характеру персонажа; авторське відношення до нього. Дуже важливу функцію в емоційному навчанні молодших школярів грає музика, як складова художнього образу, самостійний елемент аудіовізуальних мистецтв. Затим в програмі курсу передбачаються різні форми роботи з музичним матеріалом, що сприяє розвиненню естетичних смаків, фантазії, творчих навичок.

Основні форми роботи на заняттях – образно-творча, ігрова з тим, щоб активізувати розвиток мови і мислення, уявлення і фантазії. Виконання творчих робіт розвиває вміння працювати в колективі; робота по аналізу, обговоренню фільмів, телепередач, рекламної продукції, мультимедійних презентацій, Інтернет контенту, виховує самостійність думок; заняття малюванням допомагає сприймати композицію кадру, словесний переказ вчить концентрувати увагу. Використовування різних ігрових форм (конкурси, вікторини, ігри-драматизації) виховують емоційну сферу дитини, розвивають інтелект, швидкість реакції. Обов'язковою частиною занять є також перегляди, які розширюють глядацький досвід і допомагають повніше зрозуміти матеріал тем курсу.

На завершенні кожної теми - практичні завдання, які передбачають групову і самостійну роботу учнів з використанням сформованих знань, навичок і вмінь, а вчитель допомагає в пошуку інформації, її обробці, а також виконує роль консультанта, заохочуючи учнів до самостійної творчої роботи.

Тривалість заняття відповідає віковим нормам, прийнятим в початковій школі. Матеріал програми може викладатися як інтегрований курс, як гурток, студія. Аудіовізуальний матеріал, що додається до певних практичних завдань в програмі, можна замінювати за бажанням педагога. Навчальний курс кожного року

Навчальний матеріал курсу розподілений на теми, для кожної з яких визначені орієнтовні часові межі. Кожного року на впровадження матеріалів курсу потрібно 39 годин, якщо заняття будуть проводитися 1 раз на тиждень.

Вчитель сам має вирішувати скільки годин на яку тему йому буде потрібно. Це буде залежати від рівня підготовки класу, інтересів дітей й підготовленості самого вчителя.

Кількість годин по темам і по класам

класи	теми						
	Введення до курсу. Знайомство зі світом мас-медіа.	Фотографія.	Світ анімаційного кіно	Фільм-казка	Телебачення з радістю	В медіамайстерні – реклама.	Основи комп'ютерної й інформаційної грамотності.
1 клас	2	4	20	-	3	4	6
2 клас		6	13	5	4	5	6
3 клас		6	3	15	4	5	6
4 клас		7	3	9	6	6	8
5 клас		8	-	6	8	7	10
Разом	2	31	39	35	25	27	36

ФІЛЬМОГРАФІЯ

1. «Чиполлино», реж. Т. Лисициан
2. «Крокодил Гена и Чебурашка», реж. Р. Качанов
3. «Пластилиновая ворона», реж. А. Татарский
4. «Ежик в тумане», реж. Ю. Норштейн
5. «Сказка сказок», реж. Ю. Норштейн.
6. «Все о казаках», реж. Ю. Дахно
7. «Ну, погоди», реж. В. Котеночкин
8. «Винни-Пух и все-все-все», реж. Ф.Хитрук
9. «Золушка», реж. У. Дисней
10. «Микки-Маус», реж. У. Дисней
11. «Бэмби», реж. У. Дисней
12. «Белоснежка и 7 гномов», реж. У. Дисней
- 13.«Мария, Мирабелла», реж. Й. Попеску-Гопо
14. «Приключения капитана Врунгеля», Д. Черкасский
15. «Шрек», реж. Э. Адамсон
16. «Князь Владимир», реж. Ю. Кулаков
17. «Алеша Попович и Тугарин-Змей», реж. И. Максимов
18. «Добрыня Никитич и Змей Горыныч», реж. И. Максимов
19. «Гора самоцветов», худ. рук. А. Татарский
- 20.«Фильм, фильм, фильм», реж. Ф. Хитрук
21. «Жил-был пес», реж. Э. Назаров
22. «Сказка о царе Салтане», реж. И.Иванов-Вано,

- 23.«Сказка о мертвой царевне и семи богатырях», реж. И. Иванов-Вано;
- 24.«Капитошка», реж. Н.Гузеева, Б.Храневич
- 25.«Как Петя Пяточкин слоников считал», реж. А. Викен
- 26.«Тайна третьей планеты», реж. Р.Качанов
- 27.«Конек-горбунок», реж. Б.Бутаков
- 28.«История пингвиненка Лоло», реж. К. Ёсида, Геннадий Сокольский.
- 29.«Записки Пирата», реж. Инна Пшеничная, Анатолий Солин
- 30.«Мама для мамонтенка», реж. Олег Чуркин
- 31.«Варежка», реж. Р.Качанов
- 32.«Бременские музыканты», реж. Инесса Ковальская
- 33.«Золотой цыпленок», реж. Е.Баринова
- 34.«Цветик-семицветик», реж. М.Цехановский
- 35.«Волк и теленок», реж. М. Каменецкий